

Helvéth Géza: Kétségek.

A tudománnyal vajon hogy állunk? – Könyvtárainkban ma falán kevesebb elme álmodik, mint régen, laboratóriumokban kevesebb hát görnyed, a folyóiratok, könyvek is megfogyva jelennek meg, de az, kit jó sorsa meghagyott régi munkája mellett, a tudós... vajon megnyíltak-e a szemei? Vagy még ma is ártatlan arccal és ártatlan lélekkel áldozik szentsége oltárán, nem törődve azzal, vajon az áldozat füstje égnek-e vagy pokolnak száll? Még tart-e a mámor, mely fokozott munkának feszíti az agyat és melynek gőze elfedi a nagy, az idegen, a vulgaris világot? És – az alig észrevett – nagyvilág még ma is papját látja-e a tudósban, az erőt, egészséget, boldogságot – többet ennél – az emberi lét értelmét, a haladást hozza majd meg neki?

Így volt eddig. A tudomány nem volt sohasem tudatosan s felelősen használt eszköz az emberiség kezében. A tudományt senki sem használta föl lelkiismerete szerint jól meggondolt célok elérésére. A tudomány álláspontja semmiféle nagyobbszabású emberi berendezkedésben nem érvényesült – tudóvész, alkoholizmus, gyermekmunka a tudomány megállapításait tudomásul sem véve szedhetik áldozataikat. A tudomány – egyrészt szenvedélye, betegsége és gyógyulása volt a tudósnak – másrészt Deus ex machina volt a nagyközönség számlára, amely megszabadította őt attól a kényszertől, hogy cselekedeteiben és berendezkedéseiben a maga emberi eszével és lelkével közvetlen értelmet, jóságot, emberséget keressen és találjon, és mely egy jól-rosszul ismert, tőle idegen és az egyén fölött kívül álló tudománytól várta, hogy az magyarázza meg értelmetlen erőlködéseit és megértesse, talán mentesse is meztelen komizását. Mily gyorsan kéznél voltak tudós elméletek, ha buta kíméletlenséget, brutális elnyomatást, gazdaságtalan emberi kizsákmányolást kellett szépítgetni. Míg népszerűvé is tudott lenni a létért való küzdelem ígéje és annak az emberi létbe projiciált gonosz félreértése! Mily jól esett elfordítani szemünket önmagunktól és életünk irányítását kívül álló erőktől várni, minő megkönnyebbülés, hogy életünk célját nem bennünk is ma kellett megtalálnunk, de hogy azt a tudós haladástól, az emberi bölcsességek, ügyességek egyre folyamatos tökéletesedéstől, egy hatalmasabb technikájú kortól várhattuk, melyet majd a tudomány fog egykor megérlelni., Mily gyöngé az ember – por szem csak a népszerű kosmológiák szava szerint – és hallani sem akar az istenről, aki benne lakik! Külső erőktől várja boldogságát és a tudománytól, hogy meghozza neki az ezeken való uralmat. Amikor nincs többé nyavalya, betegség, az öregség serumra gyógyul és a halál is csak receptre rendelhető; a szélvész szárnyai, a tenger hullámai és az egek menyköve gombra járnak. A nap lés a hold kormányozhatók, a meggörnyedt földgolyó felegyenesedett pálcáján, nincs többé éj és nincs többé kánikula, nincs többé szenvedés, nincs többé unalom, nincs többé üresség, nincs többé ostobaság, nincs többé erőlködés és nincs többé kopasz fej – és az

ember lelkét már csak egy fenséges szózat, egyetlen áhítatos vágy tölti be: »Vergeude keine Energie, verwerte sie«, Ezt súgják egymás fülébe a szerelmes párok, e szó békíti meg a versengő férfit, iez szelidíti meg a zöldszemű féltékenységet, ez állítja meg a gyilkos dühét. E szóval üdvözli az anya újszülött gyermekét és ezzel bocsátják utolsó útjukra a halottakat. Ez simítja el az ifjú feltörő kétségeit, betöltve értelmével a világűr tereit és ez löríi îe a halálfélelem verejtékét a vergődő aggastyán homlokáról.

Iszonyú ez! Vajon hol volt az esze annak a kornak, mely rábízta lelke üdvösségét az automatikusan fejlődő tudományra., Mely, a gépek fejlődésétől várta a lélek fejlődését, az állatvilágtól kért törvényeket saját életének irányításához és talán egy retortákban előállított jóságtól remélte az emberek békességét. Vajon kik voltak azok, kikbe reménységét helyezte? Az igazi génie, a kevés kiválasztottak közül való, ki a kutatás kínja és a felfedezés gyönyöre közt hánytatott lélekkel saját életét is odadobja a rá nézve egyedül lehetséges szenvedélynek, vagy a fiatal tudós talán, a kérges szívű ifjú bölcs, ki az étet romantikájáról való lemondást összetéveszti a lemondás élettelen romantikájával? És ugyanaz a művelt nagyközönség, mely egy Tolsztojt aki először látta meg a mai kultúra csődjét, már-már szellemi gondnokság alá helyezett, a sexualis aberrációk részletes ismertetésétől, a drótnélküli távirónak, a hernyók szerelmi életének, a bacteriologia újabb haladásainak, a hűsevő növények, a csőrös emlősök, a visszatérő üstökösök és más visszánemtérő érdekességek népszerű megértésétől várta (Sorsa javítását. A távcső és a mikroszkop között elvesztettük szemünket emberi valóságok meglátásához és hol vannak most a különböző Univerzumok és érdekes újságok szerkesztői, hogy megnyugtassanak kétségeinkben és hol vannak az akadémiai tudományos bizottságai?

A gépek tényleg tökéletesedtek és ma jobban lövik Parist 100 kilométerről, mint ahogy azt a múlt idők primitív ágyúí közvetlen közelről teheték. A Mannlicher-fegyver idejében csak szánakozva gondolhatunk azon szomorú időkre, midőn az emberek csak – nyilakkal például – gyilkolhatják egymást., A roppantul szervezett időkben, mindent átfogó kényszerek kegyelmet nem ismerő rendszerébe szorítva mily kicsinyesnek tűnik fel nekünk a régi napok energia pazarló, a társadalom erőit ki nem használó, lovagiaszkodó harcmodora, ahol még talán az is megtörténhetett, hogy megkegyelmeztek az ellenfélnek. Ma nincsenek egymással sűrűlő; egyének és pártok, ma csak németek vannak és angolok, magyarok és olaszok, csavarjai egy nagyszerű ember-gépnek, mely hibátlanul és talán zajtalanul is működik és ahol nem esik hiba, ha: utánpótlásra van szüksége a halálnak. Ma már senkit sem fosztanak meg a járványok attól a jogától, hogy fegyver által haljon meg, ma a sebesültek 75 százaléka visszanyeri újra egészségét, melynek leghelyesebb felhasználásához ugyebár kétség sem férhet? De hát háborúk mindig voltak, az állatoknak is vannak háborúik, a növényeknek is, a csillagok is elpusztulnak, viszont a hullákból trágya lesz, a vihar megtisztítja a levegőt, az orvostudomány halad¹ a technika halad – és különben is az egésznek gazdasági

okai vannak és minden nemzetnek joga van az érvényesüléshez. A tudomány megteremtette a reálpolitikát, a szentimentalizmust, tagadhatatlan – a kapitalizmussal ugyan vannak még bajok, de ezt a szocialisták úgylis rendbe hozzák, legyen csak meg az általános! választójog – mert mindennek anyagi okai vannak és mégis csak kenyérből él az ember, csak az egymással szemben álló érdekeket kell helyesen kiegyensúlyozni. Az új világnyelv pedig örökre lehetlenné teszi Bábel régi meséjét – és a jövő világot hadseregeinek bizonyára egészen egységes kommandójuk lesz.

A haladás törvénye uralkodik az emberen és az ember lemondott arról, hogy (önmagán uralkodjék. Minden változás haladását jelent, ami megmarad, azt megmaradása igazolja és a pusztulok! számlára nem juthat irgalom. És a világ javul, egyre javul, gazdagszik szépségben, jószágban, emberségben. A nyomor a kunyhóból palotákba költözött, gyalogszer helyett villamos és gőzvasúton jár, talán repülőgépen is, – és a halál rég felcserélte primitív kaszáját mozsarakra és gépfegyverekre. És az a kor, mely leszokva minden idealizmusról, már-már mottójává választotta a »fődolog az egészség« igéjét, talán avval is meg van elégedve,, hogy ma oly kevés férfi hal meg betegségben!

Elszégyelik-e magukat végre a tudomány bekötött szemű papjai? Mindegy maradhat-e az orvosnak, a technikusnak, hogy az általa teremtett hatalom mire használdik fel?

És a hívő tömeg, a haladás barátai továbbra is várni akarnak még, miig megfőzi számukra a mindenható tudomány a leg-hatalmasabb bájtalt, az emberszeretet elixírjét?